

Forsärlan – sen invandrare till Västmanland

Text: Gunnar Lignell

Inledning

I Sture Roseens bok Året vid kvarnforsen (Roseen 1973), nämns inte forsärlan alls. Boken som gavs ut 1973 innehåller skildringar av djur- och fågellivet kring Järle i Västmanland och bygger på en cirka 20-årig daglig vistelse vid Järleån. Jag är säker på att om forsärlan skulle ha funnits under den period som Roseen skildrar, skulle han ha beskrivit den som en nykommen gäst i vattenmiljön. I denna uppsats skall forsärlans invandring och nuvarande förekomst i landskapet Västmanland beskrivas. Inledningsvis kan dock en kortfattad beskrivning av artens utbredande, biotopval m.m. vara på sin plats.

Förekomst och numerär i landet

Forsärlan registrerades som svensk häckfågel första gången 1916 vid Taberg i Småland. På Naturhistoriska riksmuseet finns dock en kull från samma plats, som uppges vara insamlad redan 1905. Landets första fynd, för övrigt ett vinterfynd, gjordes i Krappertup i Skåne 1843. Under 1920-talet spred sig arten långsamt norr- och västerut (SOF 2002). Sträckräkningar vid Falsterbo indikerar en kraftig beståndsökning efter 1944. Antalet höstflytande försärlor fortsatte att öka under 1950- och 1960-talen. De nya standardiserade räkningarna sedan 1973 uppvisar dock inte någon tydlig trend. I början av 1980-talet uppskattades den svenska häckande populationen till omkring 700 par. Stränga vintrar i övervintringsområdet, precis en sådan vinter vi har 2005/2006, påverkar beståndet negativt. Efter den milda perioden 1988-1995 ökade beståndet kraftigt och kulminerade 1995 med ett bestånd som bara i Skåne uppgick till 500 par. Rikets totala bestånd uppskattades samma år till närmare 2000 par (Svensson, S et al 1999).

Arten

Forsärlan är en omisskännlig ärla, till kroppsstorlek något mindre än sädesärlan, men genom sin långa stjärt upplevs hon som aningen större. Översidan är grå som sädesärlan, men inte svart på hjässan. Den är gulärlegul på undersidan, men icke kraftigast på bröstet utan på magen och under stjärten och med svart under hakan. Så beskrev Erik Rosenberg forsärlan i boken Fåglar i Sverige, som i sin första upplaga kom redan 1953 (Rosenberg 1972). Utan att fördjupa sig i dräktdetaljer framhålls i litteraturen forsärlans i förhållande till andra ärlor långa stjärt och kortare ben. Dess manér att ständigt gunga på den långa stjärten och det så pass kraftigt att hela bakkroppen gungar med, är mycket arttypiskt (Muillarmey, K et al 1999).

Rasförhållande och artnamn

Forsärlan är i Sverige företrädd av nominatrasen *Motacilla cinerea cinerea* (SOF 2002). Arten beskrivs vetenskapligt av Thunstall 1771. Thunstall med förnamnet Marmaduke var en engelsk naturhistoriker som levde 1743-1790 och bland annat brevväxlade med Linné (Eklblom 1991). Det är således inte Linné som vetenskapligt beskriver forsärlan, vilket indikerar att arten var okänd i Sverige när Linné utarbetade sina vetenskapliga beskrivningar av arter och som publicerades i *Fauna Suecia*. Det dröjer ju också närmare 100 år innan forsärlan första gången påträffas i Sverige. Namnet forsärla användes första gången av Rosenbergs 1953. Den har också tidigare kallats gråärla och långstjärtad ärla (Tyrberg 1996). Namnet ärla är ett nordiskt ord som har vällat namnforskare huvudbry och inte kunnat ges någon riktigt bra förklaring. Teorier om att det skulle kunna vara ljudhärmande har framförts (Nilsson 2005). Den latinska namnformen är lättare att härleda där "Motacilla" kommer från motare=ideligen röra sig. Ändelsen -illa bör kunna vara diminutiv (förminskningssord) och kunna tolkas som, den som ideligen rör sig. *Cinerea* kommer från latinets *cinis* = aska och avser naturligtvis den grå askfärgade ryggen (Eklblom 1991).

Foto: Markus Rehnberg

Utbredning och biotop

Forsärlan är starkt knuten till vattenmiljöer och kring kvamar, mindre åar och forsar. Den verkar föredra åarnas mellersta lopp där fallhöjden ofta är stor. Steniga och grusiga stränder som kantas av frodig lövskog är viktiga miljöer. Sjöstränderna är mycket viktiga tidigt på våren då de erbjuder alternativ till det strömmande vattnet, och forsärlan födosöker huvudsakligen på land. Förstakullen föds huvudsakligen upp på landlevande smådjur (Svensson, S et al 1999). Forsärlan är härdig och anländer redan i slutet av mars till häckplatserna. Den finns i större delen av Europa och Asien. Nominatrasen, som finns hos oss, häckar vida spritt över Nordafrika, Mellersta Östern och Europa norrut till mellersta Norge. Utbredningen är i sina nordliga delar utpräglad västlig. Den är sällsynt i östra Sverige och saknas nästan helt i länderna öster om Östersjön, samt i stora delar av Polen. Det svenska beståndet flyttar mot sydväst och huvuddelen av fåglarna övervintrar i sydvästra och västra Europa. Övervintring förekommer sparsamt i främst Skåne.

Forsärlan i Västmanland

Fynd före 1976

Första kända fyndet av forsärla i Västmanland gjordes på en numera klassisk lokal, nämligen Semla slussar och kraftverk i Fagersta den 4 maj 1968. Fågeln, en hane, sägs på platsen till och med den 28 maj. Semla är också på plats som har det första fyndet av ett par i lämplig häckningsmiljö. En hona och hane ses på platsen sent i maj 1971. Före 1976 finns utanför Semla endast två kända fynd under häckningstid, nämligen vid Dalkarlslytteån i Lindesberg och Blixterboda i samma kommun. Antalet fynd/rapporter uppgår till 10 under perioden före 1976.

Fynd 1976-1989

År 1978 är det första år som forsärla noteras som häckfågel i landskapet. Det sker i Järleån i närheten av Ervalla i Nora kommun, där en ungfågel observeras den 31 maj. Under hela perioden 1976-1989 noteras endast ytterligare vardera en häckning/möjlig häckning åren 1984 och 1989. Antalet fynd under perioden uppgår till 51 och från 1983 finns årliga rapporter, men antalet häckningar är fortfarande mycket lågt.

Fynd 1990-1999

Antalet rapporter ökar nu mycket kraftigt och uppgår för hela perioden till 285. För två av åren, 1994 och 1999, överstiger antalet rapporter 40, men en nära nog bottennotering uppvisar 1991, med endast två rapporter, vilket är svårförklarligt med tanke på den räckvidd av milda vintrar som perioden karakteriseras av. Häckningar, eller troliga häckningar ökar också till 36 med toppar åren 1994 och 1999.

Fynd 2000-2005

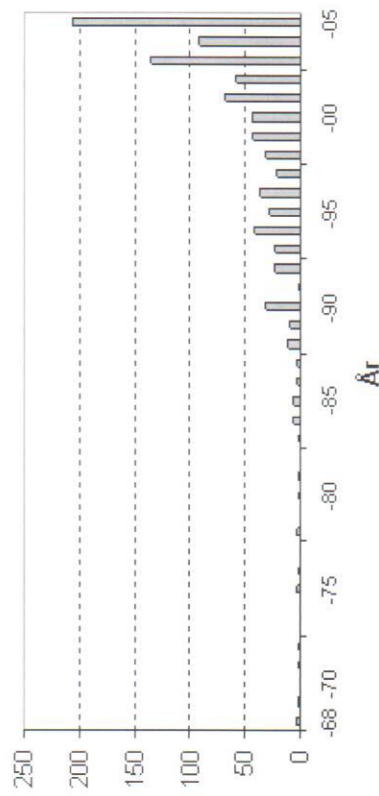
Från 2000 ökar antalet observationer explosionsartat. Till viss del kan nog ökningen förklaras genom tillkomsten av rapporteringssystemet Svalan. Kanhända att ett modernt och lättillgängligt system som detta uppmuntrar till flera rapporter av samma fåglar på skilda datum. Att det ändå handlar om en reell ökning av forsärla skall dock inte betvivlas. Antalet rapporter hittills under 2000-talet uppgår till 601 att jämföra med totalt 346 rapporter före år 2000. Det är också nu som antalet häckningar och troliga häckningar ökar markant. Expansionen inleddes lite trevande med 10 häckningar 2000, för att sedan öka stadigt. 2004 når antalet häckningar 44 och 2005 uppgår antalet häckningar enligt mina uppskattningar från Svalanrapporterna till 52.

Antalet rapporter om forsärla i Västmanland

En mycket grov bild av hur populationen av forsärla har utvecklats i landskapet är att se hur antalet rapporter stadigt ökar över tiden. Hur mycket som det kontinuerliga rapporteringssystemet via Svalan påverkar rapporteringsbenägenheten är svårt att säga. Troligtvis bidrar systemet till att öka rapporteringen något. Trots allt kan det alltså finnas skäl att redovisa diagrammet nedan då det alltså synliggör ett modernt rapporteringssystemets stora fördelar. Antalet rapporter har i stort sett varit i stadigt stigande sedan början av 1990-talet.

Antal
Ant rapporter av forsärla 1968-2005

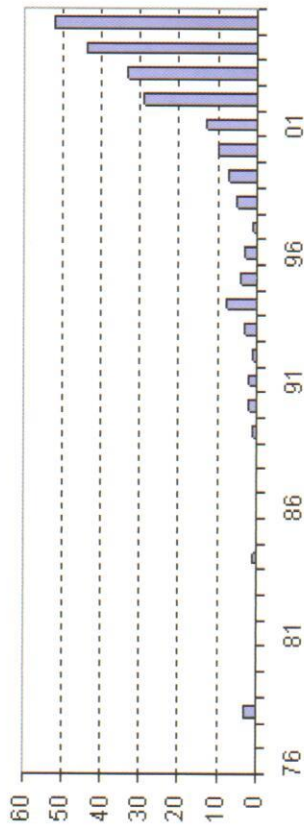
Antalet rapporterade häckningar eller troliga häckningar

Ett säkrare sätt att uppskatta populationsutvecklingen för forsärla är att redovisa antalet häckningar eller troliga häckningar i landskapet. Jag har för det äldre materialet (före år 2000) använt mig av riks tidigare publicerade data, men har för tiden från 2000-2005 försökt uppskatta häckningarna utifrån de kriterier som angetts dels i rapporter till rnk och till rapporter som lagts in i Svalan. Jag har valt att som häckning/trolig häckning klassificera förutom rena bofynd också par i lämplig häckningsbiotop, varnande eller sjungande fåglar, nyss flygga ungfåglar, hanar eller honor som uppträtt i lämplig häckmiljö under häckningssäsongen. Resultatet i diagramform liknar egentligen den bild som tidigare visats för antalet rapporter. Staplarna för antalet häckningar/möjliga häckningar ökar brant från och med 2000-talet. Här kan vi dock vara säkra på att det verkliga handlar om en reell ökning av antalet häckande par, eftersom vi rensat bort alla flera gånger rapporterade fåglar, sträckande fåglar, enstaka övervintrande och andra ströfynd av arten.

För att möjliggöra att fortsättningsvis uppdatera denna bild publiceras i anslutning till diagrammet också en tabell med de faktiska data för utvecklingen.

Ant häckningar eller troliga häckningar 1976-2005

Tabell 1 Antalet häckningar/troliga häckningar av forsärla i Västmanland 1976-2005

År	Ant	År	Ant	År	Ant	År	Ant
1976	0	1982	0	1988	0	1994	8
1977	0	1983	0	1989	1	1995	4
1978	3	1984	1	1990	2	1996	3
1979	0	1985	0	1991	2	1997	1
1980	0	1986	0	1992	1	1998	5
1981	0	1987	0	1993	3	1999	7
						2000	10
						2001	13
						2002	29
						2003	33
						2004	43
						2005	52

Häckningar och troliga häckningar under 2000-talet

I det kortare tidsperspektivet 2000-2005 har jag valt att försöka lista alla kända lokaler och fördela dem över åren. Under dessa år finns häckningar eller indicier på häckning på inte mindre än 85 olika lokaler och sammanlagt 180 häckningar/troliga häckningar. För fyra av lokalerna, Grythyttan, Frövifors, Hammarby och Järle kvarn finns indikationer alla sex åren under perioden. För ytterligare sex lokaler finns starka indicier på häckning under fem år och för fyra lokaler noteras häckningar under fyra år. 16 nya häckningslokaler dyker upp för första

gången under år 2005. Häckningarna eller de troliga häckningarna fördelar sig kommunvis enligt tabellen nedan.

Tabell 2 Häckningar och troliga häckningar av forsärla 2000-2005 efter kommun

Som framgår av sammanställningen i tabell 2 återfinns drygt 110 av häckningarna i de tre

Kommun	Antal lokaler	Antal häckningar
Västerås	6	13
Hallstahammar	3	5
Köping	7	10
Kungsör	1	3
Arboga	2	4
Surahammar	3	4
Lindesberg	17	41
Örebro	1	1
Nora	19	46
Norberg	3	3
Fagersta	6	14
Skinnskatteberg	6	10
Hällefors	10	26
Totalt	85	180

västligaste kommunerna, Hällefors, Nora och Lindesberg. Häckningar saknas bara från Ljusnarsbergs och Sala kommuner. I sammanställningen nedan har lokalerna för respektive kommun listats och årtal för häckning under 2000-talet noterats. Observera att listan tar upp lokalerna sorterade efter kommunerna i alfabetisk ordning.

Foto: Markus Rehnberg

Tabell 3 Häckningar och troliga häckningar efter kommun och lokal 2000-2005.

Kommun	Lokal	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Summa
Arboga	Jädersbruk				x	x	x	3
Arboga	Skansen					x		1
Fagersta	Andra Sidan	x		x	x	x		3
Fagersta	Fagersta bruk		x					1
Fagersta	Semla		x		x	x	x	5
Fagersta	Västanfors kyrka						x	1
Fagersta	Västervåla				x			1
Fagersta	Ängelsberg	x			x	x		3
Hallstahammar	Norrkvarn				x			1
Hallstahammar	Stora Ålsåtra				x			1
Hallstahammar	Trångfors				x	x	x	3
Hällefors	Bredsjö						x	1
Hällefors	Gryhyttan	x	x	x	x	x	x	6
Hällefors	Grängshyttan				x	x	x	2
Hällefors	Hammarn		x		x	x	x	5
Hällefors	Hjulsjön				x			1
Hällefors	Loka brunn			x				1
Hällefors	Rockesholm				x		x	2
Hällefors	Saxhyttan				x		x	2
Hällefors	Södra hyttan Hjulsjö				x	x	x	3
Hällefors	Älvestorp				x	x	x	3
Kungsör	Östuna				x	x	x	3
Köping	Ekeby			x			x	2
Köping	Gisslarboån						x	1
Köping	Häggså			x				1
Köping	Kolsva			x				1
Köping	Kölsta							1
Köping	Valbricka				x			1
Köping	Valsta				x			2
Köping	Valsta		x					2
Lindesberg	Bergshyttan						x	1
Lindesberg	Björkborn			x				1
Lindesberg	Dalkarlshyttan				x	x	x	3
Lindesberg	Finnåkers kursgård				x	x	x	3
Lindesberg	Frövifors			x	x	x	x	6
Lindesberg	Guselby						x	1
Lindesberg	Hagaberg			x				1
Lindesberg	Norbyhammar						x	1
Lindesberg	Nyhammar						x	1
Lindesberg	Oppboga				x	x	x	3
Lindesberg	Ramsbergs bruk		x	x	x	x	x	5

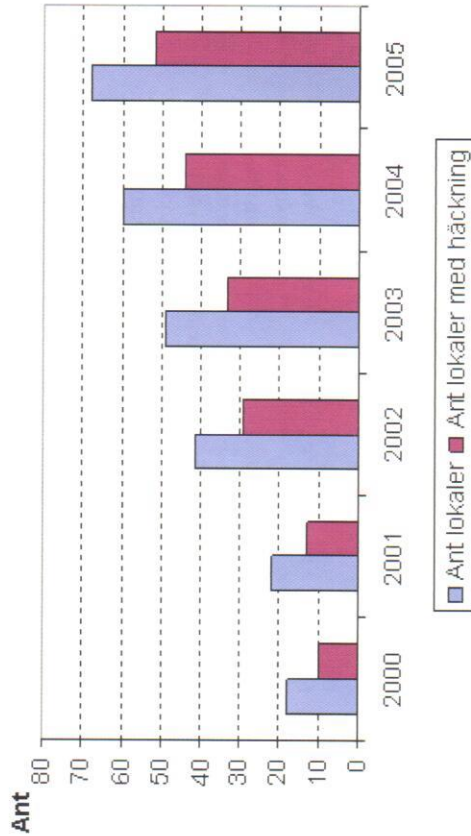

Lindesberg	Rockhammar	x	x					4						
Lindesberg	Spånga						x	x	1					
Lindesberg	Stensta			x	x				5					
Lindesberg	Torphyttan								1					
Lindesberg	Östra Bor					x			2					
Lindesberg	Östra Oskevik							x	1					
Nora	Bornsälven						x		2					
Nora	Dammen, Gyttorp							x	1					
Nora	Hagbyån							x	1					
Nora	Hammarby	x	x	x	x	x			6					
Nora	Järle kvarn (Järleån)	x	x	x	x	x			6					
Nora	Järleboås							x	1					
Nora	Karlsro							x	1					
Nora	Kvambron							x	3					
Nora	Lindebysjön							x	2					
Nora	Nedre Gammelhyttan							x	1					
Nora	Nedre Järle							x	1					
Nora	Nyhyttan	x	x	x	x	x			5					
Nora	Pershyttan	x	x	x	x	x			5					
Nora	Plåthammarbron							x	2					
Nora	Södra Ås							x	1					
Nora	Tömingsdal							x	2					
Nora	Vassland							x	1					
Nora	Åshyttan							x	1					
Nora	Övre Järle							x	4					
Norberg	Högfors							x	1					
Norberg	Klackberg							x	1					
Norberg	Norberg							x	1					
Skinnskatteberg	Bernshammar							x	3					
Skinnskatteberg	Karnsbo							x	3					
Skinnskatteberg	Lienshyttan							x	1					
Skinnskatteberg	Nedre Borgfors							x	1					
Skinnskatteberg	Nyhammar							x	1					
Skinnskatteberg	Uttersberg							x	1					
Surahammar	Bäckhamaren, Ramnäs							x	1					
Surahammar	Kungshamaren, Ramnäs							x	2					
Surahammar	Surahammar, Slussen							x	1					
Västerås	Forsby							x	2					
Västerås	Harakers kvarn							x	1					
Västerås	Jädra bro							x	1					
Västerås	Nykvarn							x	1					
Västerås	Skultuna							x	4					
Västerås	Svanå							x	4					
Örebro	Ramnäs, Käl							x	1					
SUMMA								10	13	29	33	43	52	180

Det finns ett ökat samband över tiden mellan de lokaler på vilka försärla ses under 2000-talet och lokaler där det finns indicier på häckning. Detta kan tänkas bero bland annat på att vi som fågelskådare är mer selektiva i vårt letande efter ärlorna. Vi åker till och söker kanske mer aktivt på lokaler där ärlan kan tänkas finnas.

Förhållandet mellan lokaler där försärla setts och ant lokaler med häckning/trolig häckning 2000-2005

Forsärlans regionala spridning i landskapet

Forsärlan är rapporterad från 151 lokaler i landskapet. Det finns en mycket stark västlig utbredning av arten och det är ju också från det hållet som invandringen torde ha skett. I sammanställningen nedan har jag kommunvis listat de lokaler vid vilka försärla har noterats sedan det första fyndet 1968. Om jag för någon eller några lokaler inte helt haft klart för mig geografin ber jag om överseende. Benämningen av lokalerna kan ju ha skiftat över denna långa tidsperiod och för vissa lokaler är det svårt att riktigt urskilja den ena från den andra. Med denna inledande reservation vill jag ändå publicera nedanstående lista på lokaler vid vilka försärla påträffats. Listningen tas upp i alfabetisk kommunordning och inom varje kommun är lokalerna också alfabetiskt angivna.

Arboga

2 lokaler. Jädersbruk och Skansen. Fynd under 2000-talet.

Fagersta

11 lokaler. Andra Sidan, Backgården, Fagersta bruk, Kratten, Rudgruvan, Secoholmen, Semla, Västanfors kyrka, Västervåla, Åvestboängar och Ängelsberg. I Semla har försärla setts under 20 av åren 1968-2005, varav alla år, utom 1998 under perioden 1992-2005. Vid Fagersta bruk sex år sedan 1994. Lika många år vid Andra Sidan sedan 1995.

44

Hallstahammar

7 lokaler. Hallstahammar, Mölntorp, Norrkvarn, Stora Ålsätra, Strömsholms slott, Sörkvarn och Trångfors. Trångfors påträffad fyra år under 2000-talet. Sörkvarn två år under 2000-talet.

Hällefors

15 lokaler. Bredsjö, Grythyttan, Grängshyttan, Hammarn Grythyttan, Hjulsjön, Loka brunn, Rockesholm, Saxhyttan, Silvergruvan, SKF, Skräddartorp, Sävenfors, Södra Hyttan Hjulsjö, Torrakviken och Älvestorp. Påträffad i Grythyttan 10 år sedan 1990. Hammarn Grythyttan alla åren 2001-2005. I Älvestorp fem spridda fynd under perioden 1983-2004.

Kungsör

1 lokal. Östtuna. Fem år sedan 1994, alla år 2003-2005.

Köping

12 lokaler. Ekeby Kolsva, Häggsta, Kallstena, Kölstå, Köpings hamn, Lyfinge, Malmön, Munktorp, Norså, Nygård Kolsva, Valbricka Kolsva och Valsta. Nära nog bara enstaka fynd eller ett par fynd per lokal.

Foto: Markus Rehnberg

Lindsberg

32 lokaler. Bergshyttan, Björkborn, Björkhammarsjön, Blixterboda, Blåsåsen, Dalkarlshytteån, Finnshyttan, Finnåkers kursgård, Fröviforsån, Gammelbo, Gusselby, Hagaberg, Hammarbacken, Lindebynsjön, Norrbyhammar, Nyhammar, Oppboga, Ramsbergs bruk, Ringaby Arbogaån, Rockhammar, Rymninge, Spångå, Stensta, Sverkestaån, Södra Albäckså, Tolvsbörd, Torphyttan, Vasselhyttan, Österhammarsjön, Östra Bor, Östra Löa och Östra Oskevik.

I Fröviforsån under 15 år sedan 1987, alla år sedan 1994. Ringaby i Arbogaån under 11 år sedan 1992. Stensta 10 år sedan 1989 och alla år under 2000-talet. Dalkarlshytteån stadigt sedan 2002 och ett fynd under 1970-talet. Hagaberg fem år mellan 1996-2002. Ramsbergs bruk alla år sedan 2001. Östra Bor de senaste tre åren.

Ljusnarsberg

I lokal. Brattforsen, ett år 1993.

Nora

30 lokaler. Bornsälven, Bryggerbron, Dalhem Persbo, Essorp Gyttorp, Hagbyån, Hammarbyån, Hitorp, Hyttfallet, Järle kvarn, Järnboås kyrka, Karlsro, Lillsjön Vikern, Lindsbynsjön, Nedre Gammelhyttan, Nedre Järle, Nedre Lerslätten, Nora Kvarnbron, Nora Plåthammarbron, Norrsjön, Nyhyttan, Pershyttan, Striberg, Södra Ås, Åsbofsjön, Törningsdal, Vassland, Åshyttan, Älvhyttan och Övre Järle.

I Hammarbyån alla år sedan 1994. Vid Järle kvarn alla år utom 2002 från 1993. Vid Nora Kvarnbron stadigt sedan 1998. I Nyhyttan alla år under 2000-talet. I Pershyttan stadigt sedan 2002, tidigare 2000 och 1995. Vid Åsbofsjön de tre senaste åren. Vid Övre Järle de fyra senaste åren. I Älvhyttan åren 1991-1992 och 2001-2002.

Norberg

3 lokaler. Högfors, Klackberg och Norberg.

I Högfors under tre år spritt sedan 1992. Övriga lokaler endast vardera 1 år.

Sala

6 lokaler. Björsoång, Finnbro bro, Fläcksjön, Forsboforsen Möklinta, Hullberget och Ångsöundet Möklinta.

Alla lokalerna har bara fynd under ett år vardera. Två av lokalerna, Fläcksjön och Ångsöundet Möklinta är fynd under 1970-talet. Senaste fynd i kommunen var 2002 i Forsboforsen Möklinta.

Skinnskatteberg

6 lokaler. Baggå, Bernshammar, Karmansbo, Lienshyttan, Nedre Borgfors, Nyhammar och Uttersberg.

I Bernshammar och Karmansbo vardera fyra år under 2000-talet. Baggå, två fynd under 1990-talet. Uttersberg ny lokal 2005.

Surahammar

7 lokaler. Bäckhammaren, Gnien, Kungshammaren, Lisjö bruk, Skeppängsberget, Surahammar Slussen och Turkiesjön.

I Kungshammaren fyra år under 2000-talet. Gnien har sträckande fåglar fem år under hela perioden. Bäckhammaren och Surahammar Slussen nya lokaler under 2005.

Västerås

14 lokaler. Askövikens, Falkenbergska kvarnen, Fiskartorget, Forsby, Harakers kvarn, Jädra bro Skultuna, Lögarängen, Måsviken Rytterne, Nykvarn Sagån, Skepplinge, Skultuna, Slottsbron, St Jungfrun Blacken och Svanå.

I Skultuna finns försärla rapporter under sex år sedan 1998 och alla åren 2002-2005. Harakers kvarn tre år under 2000-talet och Svanå två år under 2000-talet. Från Askövikens fyra sträckfynd under perioden, varav det första redan 1975. Jädra bro i Skultuna ny lokal 2005.

Forsärlan - en tidig flyttfågel och övervintrare

Forsärla har anträffats i Västmanland under årets alla månader, men där februari och november bara har ett fynd vardera. Februarfyndet avser en fågel som uppehöll sig vid Semla i Fagersta till i mitten av månaden 1993. Novemberfyndet är också från Semla och året innan, alltså 1992. Samma fågel ses också på denna lokal fram till och med den 14 december 1992. Decemberfynden i övrigt är från 2003 då en fågel sågs i Frövifors på juldagen, 2004 i Frövifors mellan den 20 och 27:e och den 30 december 2005 på samma lokal. Januarfyndet är färre. I Frövifors ses, förmodligen samma ärla som i december året innan, en fågel den 5 januari 2005, men inga fler rapporter därifrån. I Nora uppehöll sig en fågel under perioden 4-31 januari 2001.

Forsärlan är således ganska hårdig och anländer tidigt till sina häckplatser. Den tidigaste noteringen på en antagligen nyanländ fågel är från Övre Järle i Nora där en fågel sågs den 10 mars 2002. Före den 20 mars är det påfallande få fynd. 1990 den 18 i Gnien i Ramnäs, 2000 den 17-18 en fågel centralt i Västerås och 2005 den 17 en observation i Frövifors. Sista veckan i mars ser ut att vara den tidpunkt då en hel del av reviren besätts, liksom den första veckan i april. I tabellen nedan listas alla första fynd på respektive lokal under mars månad för åren 1972-2005. Att försärlan ökar markant under 2000-talet vittnar inte minst de tidiga fynden om.

Box 877
721 23 Västerås
Tel 021 - 15 49 50
Fax 021 - 18 52 88

Tabell 4 Förstafynd under mars månad av forsärla i Västmanland.

År	Datum	Lokal	Kommun
1972	26	Gnien	Surahammar
1990	18	Lisjö bruk	Surahammar
1990	25	Semla	Fagersta
1990	31	Stensta	Lindesberg
1992	28	Stensta	Lindesberg
1993	28	Rockhammar	Lindesberg
1995	31	Järle kvarn	Nora
1996	27	Rockhammar	Lindesberg
1999	31	Järle kvarn	Nora
2000	17	Fiskartorget	Västerås
2000	25	Frövifors	Lindesberg
2000	25	Järle kvarn	Nora
2000	26	Semla	Fagersta
2002	10	Övre Järle	Nora
2002	28	Grythyttan	Hällefors
2002	31	Kolsva	Köping
2002	31	Fornboforsen, Möklinta	Sala
2002	31	Svanå	Västerås
2003	21	Frövifors	Lindesberg
2003	30	Svanå	Västerås
2003	30	Järle kvarn	Nora
2003	30	Hammarbyån	Nora
2003	31	Grythyttan	Hällefors
2004	22	Frövifors	Lindesberg
2004	24	Övre Järle	Nora
2004	28	Ålvestorp	Hällefors
2004	28	Köping	Köping
2004	31	Hammarbyån	Nora
2005	17	Frövifors	Lindesberg
2005	25	Jädra bro	Västerås
2005	25	Semla	Fagersta
2005	25	Övre Järle	Nora
2005	25	Hammarbyån	Nora
2005	26	Bornsälven	Nora
2005	26	Östra Ossevik	Lindesberg
2005	27	Skultuna	Västerås
2005	27	Grythyttan	Hällefors
2005	28	Bredsjö	Hällefors
2005	29	Backgården	Fagersta
2005	30	Åsbojön	Nora
2005	30	Björkhammarssjön	Nora
2005	31	Lindesbyjön	Nora

Sammanfattning och diskussion

Forsärlan har en knapp 40-årig historia i Västmanland, och måste således betraktas som en sent invandrad art. Från sin i huvudsak västliga utbredning har arten på bred front nått fram till Västmanland. Den huvudsakliga utbredningen är till stora delar fortfarande västlig även i Västmanland.

Första fyndet av forsärla sker i Semla, Fagersta kommun i maj 1968 och det dröjer ytterligare tio år innan det första häckfyndet kan noteras i Järleån nära Ervalla. Från 1983 finns årliga rapporter och under 1990-talet börjar antalet rapporter stiga kraftigt och hittills under 2000-talet ökar antalet rapporter närmast explosionsartat.

Antalet häckningar och trolliga häckningar uppvisar i stort samma bild som antalet rapporter. Fram till och med 1994 noteras 41 häckningar, medan 2000-talet hittills kan uppvisa så många som 180 häckningar och det i en stadigt stigande omfattning. Häckfynd under 2000-talet finns för alla kommuner utom Sala och Ljusnarsberg, men tonvikten ligger i de tre västligaste kommunerna, Lindesberg, Nora och Hällefors, som svarar för 114 av totalt 180 häckningar. Inte mindre än 16 nya lokaler dyker upp under 2005 som hittills ouppäckta häcklokaler. Att uppskatta den totala populationen häckande forsärlor i landskapet är mycket vanskligt. Det går knappast att applicera några täthetsmått på populationen i och med att den är mycket kräsen i sitt biotopval och på det sättet troligen aldrig kan bli riktigt talrik.

Det finns statistik som skulle kunna ge ett hum om möjliga häckplatser, nämligen uppgifter på smala vattendrag 1-6 meter breda. I landskapet Västmanland, utom Örebro kommun, finns mer än 10 400 km sådana vattendrag. Drygt hälften av dessa vattendrag finns i Ljusnarsbergs, Hällefors, Nora och Lindesberg kommuner (SCB 2006). Den här statistiken visar ju ingen kvalitet på vattendragen, men man skulle möjligen kunna hävda att det finns bättre biotoper i de västligaste kommunerna som har hälften av vattendragen, men nära nog 70 procent av häckningarna.

Det finns också skäl att tro att bättre genomletande av Ljusnarsbergs kommun, med sina nära 1 miljon meter vattendrag, skulle kunna öka antalet häckningar med kanske 10-15 par. Dessutom torde det bara vara en tidsfråga innan Sala med dess åtminstone i norra och västra delarna av kommunen lämpliga biotoper, kan uppvisa sin första häckning. Ett tips kan vara att börja spana i forsarna kring Hörnsjöfors.

Fotograf: Markus Rehnberg

Tack

Jag vill tacka Thomas Pettersson som välvilligt ställt det äldre rnk-materialet till mitt förfogande och som också under det stundom mödosamma arbetet med att få ihop materialet pushat på mig. Dessutom vill jag tacka Thomas för genomläsning av det slutliga manuskriptet och för värdefulla synpunkter på det. Sören Larsson tackas för att han hjälpt mig att bringa klarhet i häcklokalerna som rör Surahammars kommun.

Källor

Tryckta källor

Eklblom, Lars: Svenska fåglars vetenskapliga namn. Katrineholm 1991.
 Nilsson, Lennart: Orre, trast och trana. Om fåglars namn. Riga 2005.
 Mullarney K, Svensson L., Zetterström D: Fågelguiden. Vicenza 1999.
 Roseen, Sture: Året vid kvarnforsen. Uddevalla 1973.
 Rosenberg, Erik: Fåglar i Sverige. 5:e uppl. Uppsala 1972.
 SCB: Statistisk årsbok för Sverige 2006, Stockholm 2005.
 Svensson S, Svensson M och Tjernberg M 1999: Svensk fågelatlas. VF suppl. 31. Stockholm.
 Tyrberg, Tommy: Svenska fåglars namn. VF suppl. 24

Otryckta källor

Rapporter från Västmanlands regionala rapportkommitte åren 1968-2001
 Rapporter från rapporteringssystemet Svalan åren 2002-2005.

**Studie
främjandet**

Du är alltid välkommen till:

VÄSTMANLAND

Pilgatan 8c, Box 1144
 721 30 VÄSTERÅS
 Tel 021-101770
 Fax 021-306608
 vastmanland@sfr.se
 www.sfr.se/vastmanland

Unga skådare i Asköviken

Den 14 maj satsade vi extra på att locka unga fågelskådare till Asköviken och ca 30 barn och unga i åldern 8-17 år besökte våra aktiviteter. Vi passade på att fråga vår ungdomsrepresentant Oskar Nilsson, 17 år från Köping hur han hittade till fågelskådningen.

När startade ditt intresse för fåglar?

- Det började ungefär i 10-årsåldern när vi var ute och åkte bil och jag tyckte det var kul att stanna och titta på fåglar. Sedan är pappa fågelskådare så han visade mig en hel del i början.

Vilken är din största fågelupplevelse hittills?

- Det är nog när jag såg mina första lavskrikor på en skidtur i Tandådalen. Fåglaorna var inte skygga och jag kom riktigt nära.

Var skådar du mest och har du kontakt med fler unga skådare?

- För min del blir det mest skådande i Köpingsområdet och då oftast i den nyrestaureerade våtmarken i Norså. Det är cykelavstånd dit från mitt hem i Köping. Jag har 4 kompisar i min ålder som jag skådar med i Köping. Det blir en hel del "fågelsnack" och vi är även några unga skådare som tar många digitalbilder på fåglar.

VOF s ungdomsrepresentant Oskar Nilsson i stora fågelhornet på Tornudden vid Asköviken.

